

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

תוכן

- א. משל מי ... משל אב.....2
- ב. כבוד את ה' מהו? מה להלן בחסרון כים אף כאן בחסרון כים ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה לביטול מלאכה.....3
- ג. ב' אחים שני שותפין האב ובנו הרב ותלמידו פודין זה לזה מעשר שני.....4
- ד. ומאכילין זה לזה מעשר עני.....5
- ה. תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני.....5
- ו. עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו ... בראוי ליורשו.....5
- ז. קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח ודלמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול דמחיל ליה ליקריה.....6
- ח. והא קעבר משום בל תשחית דעבד ליה בפומבייני.....7
- ט. הנסקלים בנשרפים ... ידונו בשריפה שהסקילה חמורה.....8
- י. הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה אל יאמר לו אבא עברת על דברי תורה ... אלא אומר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך.....9
- יא. אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות ... אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה על ידי אחרים וילך הוא בכבוד אביו.....10
- יב. האב שמחל על כבודו כבודו מחול.....10
- יג. הרב שמחל על כבודו כבודו מחול.....11
- יד. נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.....12
- טו. מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ... אין זקן אלא מי שקנה חכמה.....13
- טז. יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור 15
- יז. יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור.....16
- יח. יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך.....16
- יט. מניין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת.....17

הלכות הדרה היומי

מסכת קידושין

דף לב.

א. משל מי ... משל אב

מצות¹ כיבוד אב ואם היא מצות עשה שמתן שכרה כתובה בצדה, שנאמר (שמות כ פסוק יב) לִמְעַן יֵאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה וּגו' וקבלו חכמים ז"ל² שכל מצות עשה שמתן שכרה כתוב בצדה אין בית דין מצווין עליה לכופו³.

וכבר התבאר לעיל דף לא: שמכלל הכיבוד שמאכילהו ומשקהו אולם אין חיוב זה אלא משל אב, אבל הבן אין חייב להוציא משלו את ההוצאות הנחוצות לכיבוד הוריו⁴, אם יש לו לאב.

ואם אין לו לאב ויש לו לבן אף על פי שמן התורה אין חייבין לכופו כדאמרן, מכל מקום אמרו חז"ל⁵ שכופין אותו מדרבנן⁶, וזן את אביו⁷ כפי מה שהוא יכול, ויש אומרים⁸ שאפילו אם יש לבן אין חייב לתן לו כל מה שצריך לו, אלא כפי מה שהיו מחייבין אותו ליתן לצדקה לפי ממונו שיש לו⁹,

לפיכך חייב לשלם עבור אביו ואמו גם בשביל בגד ללבוש, ועבור תרופות ותשלום לרופאים, כפי הצורך שיש להוריו. וכן חייב לשלם את המסים שמחייבים את אביו, כגון מסי עיריה וכדומה, כשם שחייב לזונו. ואמנם כל זה באדם עשיר ונותן צדקה בשיעור לפי עושרו, אבל אינו חייב לשלם ביותר מהשיעור המוטל עליו מדין צדקה. ואם גם אחרים רוצים להשתתף בחלק מהתשלום שהאב צריך לשלם עבור הנ"ל, בתורת צדקה, אין הבן חייב ליתן לו את כל הצדקה שלו, וישתף אחרים בתשלומים הנ"ל.

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד רמ"ה ורמ"א שם א

² חולין קי ע"ב

³ ומעמא דמסתבר הוא, שכיון שגלתה התורה במצוה זו את שכרה בפירוש הרי פעולתו לפניו ושכרו ועונשו אתו, דמכלל הן אתה שומע לאו, ומה לנו לכופו עוד, הוא רשע בעונו ימות אם לא יקיים.

⁴ ואם האב נתן לו את הכסף עבור נשיאת אשה וכדומה עיין חכמת שלמה שדעתו שבוז חייב לכבד אביו מכסף זה עיי"ש.

⁵ ירושלמי קידושין פ"א ה"ז

⁶ ואף אם פטר האב אותו בקנין ושטר לא מועיל, דלאו כל כמיניה להטיל עצמו על הציבור, תשובות שבות יעקב חלק א סימן ע"ה.

⁷ וכן פורע את המיסים שלו. עיין פ"ת ד מתשובות הרדב"ז

⁸ רמ"א שם ועיין א"ו שם שהקשה שגם דעה ראשונה ס"ל דמשום צדקה הוא, אך בלבוש כתב שהוא כפיה מדרבנן ולא משום צדקה. וכן עיין ש"ך ו

⁹ והא דכופין כאן אף על גב דהוא מתן שכרה בצדה דהא בצדקה כתיב למען יברכך וגו' תירצו התוס' פ"ק דב"ב דשאני צדקה דכתיב בה נמי לאו לא תקפוץ את ידך. מ"ז וש"ך שם ו

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ועיין להלן שמכל מקום אמרו שאם ידו מגעת, תבא מאירה לבן שמפרנס אביו ממעות של צדקה שלו.

ודבר זה מצוי בהורים סיעודיים שחובה על הבנים לשלם עבור הטיפול בהם מכספם אם להורים כסף עבור כך.

ואם אין לבנים כסף לשלם עבור כך חובה עליהם לסעוד את ההורים בעצמם.

ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיו לו פרנסות¹⁰, דכתיב (ויקרא כה פסוק לו) וְחִי אָחִיךָ עִמָּךְ, מאי עמך, חיך קודמין לחיי אחיך, אתה קודם לכל אדם. ואחר כך יקדים פרנסת אביו ואמו אם הם עניים והם קודמים לפרנסת בניו.

ואם אין¹¹ לו כלום אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו, וכן אינו חייב להאכיל את אביו מכסף הבן, אם עקב כך יצטרך לחזור על הפתחים עבור מזונות עצמו¹², דלא עדיף כבודו מכבוד המקום ברוך הוא, שלא אמר הכתוב אלא (משלי ג פסוק ט) כִּבְדֹּת ה' מְהוֹנָהּ הֵינּוּ כְּשִׁישׁ לֶךְ מִהוֹנֶךָ, ואם אין לך אינך צריך לחזור על הפתחים לתת צדקה.

ואם יש לו בנים רבים מחשבין לכל אחד לפי ממון שלהם, ואם מקצתן עניים ומקצתן עשירים מחייבין את העשירים לבד.

בהוצאות שמטרתן¹³ להקל על טירחת הבן בכיבוד הורי הרי הם מוטלות על הבן, לפיכך הוצאות נסיעה התוך העיר הרי הם על הבן אך נסיעה חוץ לעיר וכל שכן נסיעה לחו"ל כדי לכבד את הוריו הרי היא על האב¹⁴.

ב. נבד את ה' מהונך מה להלן בחסרון כִּס אף כאן בחסרון

כִּס ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה לביטול

מלאכה

וגם הבן¹⁵ שאין לו משלו אף על פי שאינו חייב לחזור על הפתחים להאכילו, מכל מקום חייב לכבדו בגופו בכל מה שיכול אף על פי שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך על ידי כך לחזור על הפתחים¹⁶. וזהו שנאמר כִּבְדֹּת ה' מְהוֹנָהּ

¹⁰ שו"ע ונו"כ שם רנא ג

¹¹ שו"ע יו"ד רמ ה

¹² ש"ך שם ה, ועיין ראשון לציון שלתת לו ממה שיש לו אינו חייב ליתן לו כל עוד דחייש לעצמו למזוני ל' יום לפחות

¹³ שו"ת הר צבי יו"ד צז

¹⁴ ועיין נשמת אברהם יו"ד עמ' קנ

¹⁵ שו"ע ונו"כ שם

¹⁶ ונראה לי גם כן דמעמא דמסתבר הוא, דלחזור על הפתחים כדי להאכילו אינו צריך, דלא עדיף כבודו מכבוד המקום וכמו שכתבנו שהוא דומה לנתינת צדקה, אבל לקיים שאר מצות כיבוד כגון מלביש ומכסה

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

מהוּנָךְ וּכְתִיב כִּפֹּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמָּךְ וְגו', מִה כִּיבוֹד ה' בַּחֲסֵרוֹן כִּים עַל יְדֵי בִיטוֹל מִלֵּאכָה בַּעַת עֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה הַכִּי נִמְי כִּיבוֹד אֲב.

אולם גם בהן לא אמרו אלא כשיש לבן מזונות לפחות לזון בהם באותו היום¹⁷, אבל אם אין לו מזונות אפילו לאותו היום, אינו מחויב לבטל ממלאכתו של היום ולחזור על הפתחים¹⁸, אלא ישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש לרבו.

אמנם כל זה כשהוריו מבקשים ממנו שיעשה להם איזה דבר שהוא מדיני כבוד, כגון להאכיל אותם וכו', או לנקות להם הבית, אבל אם מבקשים ממנו לעשות דבר שאין להם מזה הנאה ישירה, וכגון שביקשו ממנו שיראה לפלוני איך מגיעים למקום מסוים, ואין להם מזה שום הנאה, אינו חייב לשמוע להם, בפרט אם הוא רוצה לילך ללמוד, שאינו צריך להפסיק מלימודו. וכן אם הבן עוסק בתורה והוריו מבקשים שילך לאירוע משפחתי או לסעודת מצוה וכדומה, אינו חייב לשמוע להם. אך אם יהיה להם צער מהיעדרותו, והוא ביטול תורה באופן חד – פעמי, ישמע להם.

אם האב מבקש מבנו שיתבטל ממלאכתו כדי לשרתו, או לצורך עשיית סידורים בשבילו, והבן משער שיתכן שמשום כך יפטר מעבודתו, או שיפסיקו את לימודיו בכולל, ויפסיק לקבל מילגת לימודים מהכולל, יסביר זאת לאביו שאינו יכול לקיים את בקשתו מחשש זה, ואם אביו לא משתכנע, אינו חייב להתבטל ממלאכתו ומלימודו, כשיש חשש שיפטר מהו ממקום עבודתו, או מהכולל. ואם אין חשש כזה, אם יש לו מזון לשלושים יום, ישמע לאביו, אף שיפסיד ממון. אבל אם יש לו מזון רק לאותו היום, ואין לו מזון לשלושים יום, אינו חייב לשמוע לאביו.

ג. ב' אחים שני שותפין האב ובנו הרב ותלמידו פורדין זה

לזה מעשר שני

כל מעשר שהוא אינו פודהו משלו¹⁹, אינו מוסיף חומש, ומשום כך גם שני אחין²⁰ או שני שותפין, נחשבים כזרים, ופורדין זה לזה מעשר שני כדי שלא

וכו' הוּו דומיא דשאר מצות עשה שחייבים לעשות ולקיים משום כבוד המקום אף על פי שיעטרך על ידי כך לחזור על הפתחים, הכי נמי הוּו שאר מצוות כבוד אב ואם חוץ ממאכל ומשקה
¹⁷ ועיין ביאור הגר"א יד שתמה שדעה זו היא דעת הרמ"ה דס"ל דכיבוד משל בן וכמ"ש ברי"ו בשמו דירושלמי ס"ל כיבוד משל בן ועוד דבגמ' דילן משה לכבוד המקום כמ"ש נאמר כבוד כו' דלא כירושלמי דאמר יותר. וממילא אינו חייב לבטל מלאכתו אם עקב כך יחזור על הפתחים.

¹⁸ שכן מצינו גם כן קצת מצות גבי כבוד המקום שאין צריך לחזור על הפתחים ולקיים אותם, כגון ביקור חולים וניחום אבלים שאין צריך אדם לבטל ממלאכתו לקיים אותה ולחזור אחר כך על הפתחים הכי נמי הכא, ט"ז שם ז

¹⁹ אם אחד מהם אינו שלו בין אם המעשר אינו שלו או שהמעות אינם שלו אינו מוסיף חומש וכן אמרו בירושלמי כל שאין הוא ופדיונו משלו אין מוסיף חומש. דרך אמונה שם כד

²⁰ רמב"ם הלכות מעשר שני פרק ה הלכה ד יא

הלכות הדרה היומי

מסכת מידושי

יוסיף חומש ואפילו אב ובנו, אף שהבן חייב לפרנס את אביו מ"מ נחשב
כאחר, ופודין זה לזה מעשר שני כדי שלא יוסיף חומש.

ד. ומאכילין זה לזה מעשר עני

אב²¹ ובנו²², איש וקרובו, שני אחין, שני שותפין, שהיה אחד מהן עני נותן
לו האחר מעשר עני שלו. וכן יכול ליטול²³ לקט שכחה ופאה שלו.

ה. תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני

למרות שהתבאר לעיל שאם אין לו לאב ויש לו לבן צדקה מפרנס את אביו
לפי ממון שיש לו²⁴, מכל מקום אמרו שאם ידו מגעת, תבא מאירה לבן
שמפרנס אביו ממעות של צדקה שלו²⁵.

ו. עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו ... בראוי ליורשו

חייב אדם לכבד את אביו ואמו גם בדברים שאינם מצרכי הגוף ממש, וכגון
לערוך עבורם קניות, לנקות את הבית ולבשל, ולהביא להם תרופות בעת
הצורך.

ומדכתיב כבר סתם משמע שיכבדם בכל הכיבוד הגדול שאפשר, לפיכך
אמרו ז"ל עד היכן כיבוד אב ואם²⁶, אפילו נטלו כיסו של זהובים והשליכוהו
בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם אלא יקבל גזירת

²¹ רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ו הלכה יג

²² נראה דדוקא לבנו יותר מבן שש אבל לפחות מבן שש כיון שכופין אותו לזוננו נמצא פורע חובו ממ"ע ואסור
וכן לאשתו אינו יכול ליתן מ"ע

²³ ר"ש פאה פ"ה מ"ה

²⁴ והא דכופין כאן אף על גב דהוא מתן שכרה בצדה דהא בצדקה כתיב למען יברכך וגו' תירצו התוס' פ"ק
דב"ב דשאני צדקה דכתיב בה נמי לאו לא תקפוין את ירך. מ"ז וש"ך שם ו

²⁵ רמ"א רמ"ה

²⁶ שו"ע ונו"כ שם ח

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

הכתוב וישתוק. דהא דקי"ל דוקא משל אב ה"מ לכבדו אבל כדי שלא לצערו יש לו לאבד כל ממון שבעולם²⁷.

ויש אומרים כיון דקי"ל שאין צריך לכבדו משל הבן אלא משל האב, אין חילוק בין כיבוד ובין שלא יצערנו, וכשם שאינו חייב לכבדו אלא משל אב בן גם כן אינו מחויב שלא לצערו אלא משל האב ולא משל בן, לפיכך אמרו אם רוצה לזרוק מעות של הבן לתוך הים יכול הוא למונעו.

ודוקא למונעו קודם שיזרקנו דאפשר שימנע ולא יזרקנו, אבל אם עבר וזרקו אסור לביישו ולהכלימו בשביל זה שמה שהיה, היה. ועתה כששותק כיבוד שאין בו חסרון כיס הוא, ומחויב בו.

ודוקא לביישו ולהכלימו אפילו אחר שזרקו, אבל לתבעו לדין שיפרענו לו מותר²⁸, דהא הזיקו בידיים.

אבל אם האב רוצה לזרוק כיס של עצמו לים, אף על פי שהבן ראוי ליורשו אסור לביישו ולהכלימו כדי למונעו.

גם בכיס של הבן דוקא שיש בו חסרון כיס בעדס אז מותר למונעו, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא, אסור גם למונעו בכל ענין אלא ישתוק ויקבל גזירת הכתוב.

ובן שיש לו דין עם אביו אף על פי שהאב הוא התובע, צריך הבן לילך אחר אביו אפילו הוא דר בעיר אחרת²⁹ שזהו כיבוד האב³⁰, אבל מכל מקום חייב האב לשלם לבן הוצאותיו דהא אינו חייב לכבדו משל בן.

ז. קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזול איחזי אי רתח
אי לא רתח ודלמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול
דמחיל ליה ליקריה

²⁷ דעת הרמב"ם כמבואר בב"י מובא בבאה"ג כא, אך בש"ך יא הביא שהב"ח כתב דגם הסברא ראשונה ס"ל דאין לחלק בין לכבדו או לצערו אלא שמעמו דכיון שצריך אחר כך לשלם כל הפסדו לכן אין לו להכלימו בשביל כך והי"א ס"ל דכדי שלא לטרוח למיקם בדינא ודיינא יכול למנעו עיין שם.

²⁸ ונראה לי שטוב לעשות כן על ידי אחרים. ערך לחם למהריק"ש שם

²⁹ רמ"א שם ובח"מ יד סוסעי"א

³⁰ שאפי' יש לאב תביעה על אחר צריך הבן לילך בעדו שלא יתבזה לעמוד בב"ד ריב"ש שם. ביאור הגר"א חו"מ שם יט

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

המושט דבר³¹ היתר לאדם שסבור שהוא איסור כגון שמושיט בשר כשר, וחבירו סבור שהוא בשר טרף, או כגון שמברר אצל חבירו על אדם אחר לתועלת ואינו מודיעו, שהוא לתועלת וחבירו מתכוין לגנותו³², עובר משום לפני עור.

ומשום כך הנותן לחברו דבר מאכל שיש ספק על כשרותו חייב הנותן להקדים ולומר לו שהפירות הם מתוקנים ואין בהם חשש ערלה או טבל ושאר איסורים, אף על פי שאין המקבל שואלו על כך כדי שלא יכשילנו באיסור זה שהוא אוכל מבלי לברר תחלה אם מאכלו כשר או לא³³.

כמו כן לענין איסור יחוד במי שנכנס אצל אשה אף על פי שהיא יודעת שבעלה בעיר ומותר מן הדין להתיחד עמה, היא חייבת להקדים ולהודיע לו שבעלה בעיר.

וכן אם היחוד הוא בהיתר מפני שיש שם באותו הבית עוד פתח שהוא פתוח לרה"ר, היא חייבת להקדים ולהודיע לו על כך³⁴.

ח. והא קעבר משום בל תשחית דעבד ליה בפומבייני

אסור³⁵ לקצוץ אילן מאכל, שנאמר (דברים כ פסוק יט) **כִּי תַצּוֹר אֶל עֵיר וְגו'** לא תשחית את עצה לגדלך עליו גִּזְרֵן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאִתּוֹ לֹא וְגו'³⁶, ואם קצץ עבר על לא תעשה ולוקה.

ולא האילנות בלבד³⁷, אלא כל דבר אסור להשחית, לפיכך כל המשבר כלים או קורע בגדים או זורק מעות לאיבוד³⁸ או הורס בנין או סותם מעין

³¹ חפץ חיים הלכות לה"ר כלל ד סעי' יא

³² והרי זה דומה לנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמרינן בנזיר דצריך כפרה, וגם על זה שייך לפני עור כדמשמע בקדושין (ל"ב ע"א) בתוספות ד"ה דמחיל ליה ליקריה ע"ש. באר מים חיים שם מו

³³ ועוד יותר מזה נלענ"ד דבכח"ג שהנותן יודע שהמקבל אינו מכיר ומעיקר הדין הי' אסור לו לאכול מפירותיו עד שיברר תחלה אם הנותן הוא אדם כשר שאפשר להאמינו, דיתכן שאסור בכח"ג להאכילו אף על פי שהנותן יודע בעצמו שהוא כשר ופירותיו מתוקנים וגם אומר בפירוש למקבל שפירותיו הם מתוקנים, כיון שהוא סו"ס מכשיל את המקבל בזה שהוא אוכל אצלו באופן שמצד הדין אסור לו לאכול מפירותיו עד שיברר תחלה שהוא נאמן. שו"ת מנחת שלמה ח"א לה

³⁴ דאל"כ אף שהמתיחד עמה אינו מקפיד ואינו שואל כלום מ"מ אם הוא בכח"ג שמצד הדין היה צריך לשאול נמצא שאם היא לא תקדים לומר לו הרי היא מסייעת ידי עוברי עבירה ומכשילתו באיסור, והדבר צריך הכרע. שם

³⁵ רמב"ם מלכים פ"ו ה"ח

³⁶ והרמב"ן בשיכחת העשין עשה ומונה כאן ג"כ עשה כי ממנו תאכל וגו' מצות עשה, חיינו לאו הבא מכלל עשה, והקוצץ אילן מאכל עובר בעשה ולא תעשה, ע"ש

³⁷ רמב"ם שם ה"י שו"ע הרב שמירת הגוף והנפש סעי' יד

³⁸ קידושין לב ע"א קיצור שלחן ערוך קצ סעי' ג

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

או מושך אמת המים מן העיר שלא יהיה להם מים לשנות או מאבד מאכלות או משקין או ממאסם דרך השחתה עובר בלא תשחית.

אפילו המשחית³⁹ כדי להראות כעס וחימה ולהטיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה עובר⁴⁰ משום בל תשחית. אבל אם משחית כלים שבורים⁴¹ אין בו משום בל תשחית ומותר כל שאינו עושה משום כעסו אלא רק להראות כאילו כועס כדי להטיל אימה.

אף אם אינו מאבד את הדבר לגמרי באופן שאינו ראוי לכלום, אלא שהוא פוחדו מדמיו⁴², כגון הקורע בגד שאפשר לתופרו ויהיה ראוי לשימוש אבל נפחת ע"כ מדמיו עובר בבל תשחית וי"א⁴³ שאם הדבר עדיין ראוי לשימוש ולא נשחת לגמרי, אין בו משום בל תשחית.

והמשחית⁴⁴ שום דבר מתוך חמה אמרו עליו (שבת ק"ה:) שהוא כעובד עבודה זרה, שכן דרכו של היצר הרע היום אומר לו עשה כן ואם יאמין אותו למחר יאמר לו לך עבוד עבודה זרה, כלומר שכל אדם חייב לגעור ביצרו ולכבוש תאוותו עד שיגביר נפש המשכלת על נפש המתאוה עד שתהיה לה לאמה והיא גברת לעולם ועד. ואמנם הביאו בגמרא (שם) מעשים בקצת החכמים שמראים עצמן כעוסים כדי ליסר בני ביתם ולזרזן ומשליכין מידם שום מאכל או שום דבר, ומכל מקום השגחתם היתה בהם לעולם שלא ישליכו דבר שיהא נשחת בזה.

ט. הנסקלים בנשרפים... ידונו בשריפה שהסקילה חמורה

ארבע מיתות⁴⁵ נמסרו לבית דין סקילה ושריפה והריגה בסייף וחנק, סקילה חמורה מן השריפה ושריפה חמורה מן הסייף והסייף חמורה מן החנק⁴⁶ וכל מי שנתחייב בשתי מיתות נדון בחמורה בין שעבר שתי עבירות זו אחר זו בין שעבר עבירה אחת שחייב עליה שתי מיתות אפילו נגמר דינו לקלה

³⁹ שו"ע הרב שם

⁴⁰ ודעת תוס' קדושין לב א ד"ה רב יהודה והגמ"י מלבים פ"ו שמותר להשחית כדי להטיל אימה

⁴¹ סמ"ק סי' קעה החינוך מצוה תקכט

⁴² כך משמע מרש"י קידושין לב ע"א ד"ה בפומבייני דאמרינן התם שאין עובר בבל תשחית "במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך כגון בשוליו" משמע שאם נחסר מדמיו עבר משום בל תשחית

⁴³ שלמי הגבורים ע"ז פ"א (ד ע"א מדפי הרי"ף אות ג), ע"פ רש"י חולין ז ב ד"ה עקרנא. ועי' תורת חיים ע"ז שם.

⁴⁴ "ודרך כלל אסרו וזכרונם לברכה לעשות כל דבר של השחתה, (חינוך שם)

⁴⁵ רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יד הלכה א, ד, ו

⁴⁶ ואמרינן בגמ' סנהדרין מט: שכן ניתנה למגדף ולעובר ע"ז ומאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה סייף חמור שכן ניתן לעיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד

הלכות הדף היומי

מסכת מידות

ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו נידון בחמורה. וכל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נדון כל אחד מהן בקלה שבהן.

י. הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה אל יאמר לו אבא עברת על דברי תורה ... אלא אומר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך

ראה אביו⁴⁷ שעבר על דברי תורה, או בעודו עובר, לא יאמר אבא עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו בלשון שאלה אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמוהירו, ומתוך כך הוא יבין מעצמו וימנע ולא יתבייש.

אם אביו עם הארץ וראהו עובר על דברי תורה, ואינו מבין על ידי הרמז הנז', יאמר לו: מעשה שהיה באדם אחד שעשה כך וכך ואמר לו החכם שדבר זה אסור. ונמצא שהבן מספר לפני אביו מעשה. ואם האב והבן חזרו בתשובה, והבן צריך ללמדו כיצד לנהוג, מותר לומר בצורה ישירה כדי שהדברים יובנו היטב.

אולם אם אינו נמנע בכך שאומר לו באופן זה, צריך למונעו בכל אשר תמצא ידו לעשות בכוהו⁴⁸. אולם בימינו ואם יש סיכוי שאם יעיר לאביו בצורה מכובדת, אביו יקבל את התוכחה, יעיר לאביו בינו לבין אביו, באופן שמקרב אותו ומראה לו את המתקנות שבשמירת התורה והמצוות. אבל אם אביו אינו מבין, ולא יקבל ממנו, ימנע מלהוכיחו.

ואם היה אביו אומר שמועה בטעות לא יאמר לו לא תלמד כך, אלא יאמר לו כך וכך שמענו.

אב שטועה בהלכה, מותר לבן לעשות מעשה בפניו כמסיח לפי תומו, כדי שאביו יזכור ההלכה, באופן שלא ניכר שחולק על אביו. ואם האב לא הבין את הרמז, יראה לו את ההלכה מתוך ספר, כאילו שואל אותו היאך הדין.

⁴⁷ שו"ע ונו"כ יו"ד רמ"א

⁴⁸ ראשון לציון שם וכתב שם "כיון שהוא בשעת מעשה פשיטא דפקע ממנו חיוב דכבוד ואי ליכא איניש אחרינא דמנע לאבוה מלעשות עבירה צריך למונעו עד הכאה דאין כבוד נגד כבודו"

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

**יא. אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות ... אם אפשר
למצוה לעשות ע"י אחרים תיעשה על ידי אחרים וילך
הוא בכבוד אביו**

גדול כיבוד אב⁴⁹ שדוחה שאר מצות עשה שבתורה, כגון אם יש לפניו מצות כיבוד שאמר לו אביו השקיני מים ויש לפניו לעשות מצוה אם אינה עוברת כיבוד אביו קודם ואחר כך יעשה גם אותה המצוה. כגון קבורת מת או לוויה למת, אם אפשר למצוה שתיעשה על ידי אחרים, יעסוק בכבוד אביו ויניח המצוה לאחרים.

אולם האמור הוא בששתיהם לפניו⁵⁰, אבל אם התחיל במצוה תחילה יגמור אותה תחילה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין חילוק בין גדולה לקטנה,

ואפילו אם לא התחיל בה והיא מצוה עוברת ואין שם אחרים לעשות אותה, יעסוק בה ויניח כיבוד אביו, עד לאחר כך שהוא ואביו חייבין לעשותה, כיון שהיא מצוה עוברת ומוטב שיעשה שניהם. אבל התחיל מצות אביו קודם שתבא לידו המצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, לא יפסוק אף על פי שהיא עוברת⁵¹.

יב. האב שמחל על כבודו כבודו מחול

אף על⁵² פי שאדם חייב לירא מפני אביו ואמו מאד ולכבדן, אסור לו לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמם שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול, שלא עדיף כבודו מכבוד המקום, ומצינו שאפילו הקדוש ברוך הוא מחל על כבודו דכתיב (שמות יג פסוק כא) וְה' הָלַךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וָלַיְלָה.

⁴⁹ שו"ע ונו"כ שם יב

⁵⁰ רמ"א שם

⁵¹ ערך לחם למהריק"ש שם.

⁵² שו"ע ונו"כ שם יט

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

אולם למרות שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול ואין הבן נענש אם אינו מכבדו, מכל מקום מצוה עליו לכבדו⁵³. שאם מחל האב על הקימה לפניו, מכל מקום צריכין לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו וכיוצא בזה⁵⁴.

וכל זה אינו אלא באותם הדברים שאדם חייב לנהוג בו כבוד ומורא⁵⁵, כגון לעמוד מפניו וכיוצא בזה, אבל על בזיונו אינו יכול למחול, אדרבא אסור לו למחול. ולכן יש לו לאב ליזהר שלא למחול על כבודו במקום שעלולים ללמוד ממנו לזלזל בכבוד אב. וכל שכן שהאב אינו יכול למחול לבן שיאמר לו דברי חרופין וגדופין.

אותם המתנהגים עם בניהם כחברים, וחושבים בזה לעשות את הילדים עצמאיים, אינם נוהגים כהוגן. אלא יש ללמד את הילד הכנעה להוריו ולאחיו הגדולים ממנו. אולם את בניו הגדולים יחשיבם כאחיו⁵⁶.

יג. הרב שמחל על כבודו כבודו מחול

וכיון שצוה התורה על כיבוד אב ואם⁵⁷, ילפינן⁵⁸ מקל וחומר שכשם שאדם מצווה בכיבוד אביו ויראתו כך הוא מצווה בכיבוד רבו ויראתו, ורב יותר מאביו, מפני שאביו לא הביאו אלא לחיי העולם הזה ורבו הביאו לחיי העולם הבא.

ואין לך חיוב כבוד כחיוב כבוד רבו וחיוב מורא כמורא רבו, ואמרו חז"ל⁵⁹ ומורא רבך כמורא שמים, ואפילו אינו רבך גמור דכתיב (דברים ו פסוק יג) אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, לרבות תלמידי חכמים, הרי שהשוה מורא תלמיד חכם למורא שמים.

והרב אפילו רב מובהק שמחל על כבודו בכל הדברים הללו או באחד מהם לכל תלמיד או לאחד מהם כבודו מחול, דכתיב (תהלים א פסוק ב) כִּי אִם בְּתוֹרַת יְקֹנָק חִפְצוֹ וּבְתוֹרַתוֹ וּגּו', שבתחלה⁶⁰ היא נקראת תורת ה' ומשלמה

⁵³ ת' הרדב"ז (ח"א סי' תקכ"ד) בשם הרמ"ה מובא בחי' רע"א שם ופ"ת מז

⁵⁴ כמבואר בכבוד הרב שם רמב"ל

⁵⁵ בסף משנה הלכות תלמוד תורה פרק ז סוף הלכה יג, מובא בערך לחם להריק"ש כאן.

⁵⁶ ילקו"י כיבוד אב ואם פרק יב ס"ד מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד שכה

⁵⁷ שו"ע ונו"כ שם א

⁵⁸ ב"מ לג.

⁵⁹ אבות פ"ד מ"ב

⁶⁰ דדייקנן קראה תורת ה' וקראה תורתו, ומשמע שעל האיש הנזכר בתחלת המזמור אֲשֶׁרִי הָאִישׁ, ומשנינן שהיא תורתו אחר שלמה

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

וגרסה היא נקראת תורתו, כלומר כבוד התורה היא בידו לעשות בה מה שירצה בין שלא למחול על כבודו בין למחול עליו.

אולם אף על פי שמחל, מצוה על התלמיד להדרו, שאם מחל הרב על הקימה לפניו, מכל מקום צריכין לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו וכיוצא בזה.

ולמרות שהרב שמחל על כבודו כבודו מחול, זהו רק בדבר שאין בו בזיון, אלא שבאותם הדברים שאדם חייב לנהוג בו כבוד מחמת תורתו, כגון לעמוד מפניו וכיוצא בזה, אבל על בזיונו אינו יכול למחול, אדרבא אסור לו למחול שהתורה מתבזית בכך, וכל שכן שאין לו למחול שיאמר לו דברי חרופין וגדופין⁶¹.

ואף על פי⁶² שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לתלמיד חכם להנהיג עצמו בדבר זה, אלא מעלים אזניו מדברי עם הארץ ולא ישית לבו להן⁶³, כענין שאמר שלמה בחכמתו (קהלת ז פסוק כא) גַם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְּבְרוּ אֶל תִּתֵּן לִבְךָ, וכן היה דרך חסידים הראשונים שומעים חרפתם ואינן משיבין ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים לו, וחכמים גדולים היו משתבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נידו אדם ולא החרימוהו לכבודו, וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה.

במה דברים אמורים כשבוזהו או חרפהו בסתר⁶⁴, אבל תלמיד חכם שבזהו או חרפו אדם בפרהסיא, אסור לו למחול על כבודו ואם מחל נענש שזה בזיון תורה, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש⁶⁵, עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו.

וכל תלמיד חכם יוכל למחול רק על כבודו, אבל לא להרשות לזלזל בעצמו⁶⁶.

דף לב:

יד. נשיא שמחל על כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול

⁶¹ והיינו דאמרינן בפרק ב' דיומא שהת"ח צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש, עכ"ל. הריב"ש בשם הראב"ד מובא בכס"מ שם.

⁶² רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ז הלכה יג, טור יו"ד סוס"י שלד

⁶³ כלומר אלא שותק ונקיט ליה בליביה ואינו מוחל. ב"ח שם

⁶⁴ פירוש שלא היו שם שני עדים דאפילו עד אחד נמי קרי ליה בסתר דאין עד אחד נאמן לשום דבר. ב"ח שם

⁶⁵ פירוש שאם אחד בא לנקום נקמתו ממנו (בקיום המשפט ישתוק וכן פירש רש"י ביומא דף כ"ג. שמשני הגמרא והא תנן הנעלבים ואינן עולבים וכו' עיין שם. עד כאן המגיה) כדאיתא בסמ"ג. מורי ורבי (מהרש"ל בביאורו לטור ד"ה כנחש). פרישה שם עד

⁶⁶ וכדמשמע בשו"ע חו"מ סוף סימן רס"ג (בהגה) (עיין בתוספות שבועות דף ל' סוף ע"ב דאף דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ותלמיד חכם שמחל כבודו מחול וקידושין לב, ב), מכל מקום כל כמה דלא מחל תלמיד חכם, חמור כבודו מכבוד המלך. וכן משמע להדיא בתרומת הדשן [ח"ב] סימן קכ"ז דלזלזולי ביה אינו יכול למחול. גליון מהרש"א שם יא

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כבר התבארק במסכת סוטה דף מא: שהנשיא⁶⁷ יכול למחול על כבודו, ואין צריך לקום בפניו ולנהוג בו שאר עניני כבוד, ואעפ"כ מצוה לכבדו ולקום מפניו קצת.

אולם מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולפיכך אסור לראותו כשהוא ערום ולא כשהוא מסתפר, ולא כשהוא בבית המרחץ, ולא כשהוא מסתפג.

טו. מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ... אין

זקן אלא מי שקנה חכמה

כתיב בפרשת קדושים (ויקרא יט פסוק לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהִדְרָתָּ פָּנֶיךָ, ופירוש שיבה, איש מופלג בזקנה דהיינו בכמו בן שבעים שנה. ופירוש זקן, אינו רוצה לומר זקן בשנים שהרי כבר כתיב שיבה, אלא האי זקן פירוש זה שקנה חכמה, אפילו הוא יניק וחכים כלומר צעיר שלא הגיע לכלל מצוות⁶⁸, וחכם בחכמת התורה⁶⁹.

לפיכך מצות עשה הוא⁷⁰ על כל אדם שיקום מפני כל⁷¹ חכם⁷², אפילו אינו זקן בשנים אלא יניק וחכים, ומופלג בחכמה יותר משאר העם⁷³, ואפילו אינו רבו רק שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו⁷⁴.

⁶⁷ שו"ע ונו"כ יו"ד רמד יד

⁶⁸ ט"ז ויש"ך שם א מהב"י בשם שבחל"ט

⁶⁹ ואין לומר דנימא שיבה פירוש מופלג בזקנה וזקן פירוש שאינו מופלג בזקנה ולזה צריכין אפילו קימה ולזה אין צריך אלא הידור, דאם כן תקום מפני שיבה והדרת פני זקן מבעיא ליה, ומדמכניהו להדרי שמע מינה דתרווייהו אתרווייהו קאי וכאילו כתיב מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן. ואם כן על כרחך האי זקן אפילו יניק וחכים הוא, ופירושו נוסריקון זה קנה חכמה

⁷⁰ שו"ע ונו"כ רמד א

⁷¹ ואשת חבר יהדר שהיא כחבר עיין שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב קלב

⁷² ונראה ואפילו הוא סומא חייב לעמוד מפניו. בית הילל שם. אולם בפ"ת רמ"ו כתב שרק באביו ואמו ורבו מובהק חייב לעמוד בסומא.

⁷³ דאל"כ ע"ה או מי שהוא קטן בתורה יהא חייב לעמוד בפני כל אדם וזהו דבר שאין לו שחר. ש"ך שם ב. כי אינו חייב לעמוד מפניו עד שיהיה חכם בכל התורה שבע"פ להבין ולהורות ולעמוד על עומק דברי רבותינו דהיינו שהשיג בקטנותו מה שמשגיגין אחרים בזקנותם על דרך יגער' בון כו' אבל לא מופלג דאין בדורו מופלג יותר ממנו אלא שיהיה בר אוריין. ראשון לציון שם

⁷⁴ רמ"א שם

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

וכבר התבאר במסכת פסחים דף קיג: שהיודע שחבירו גדול ממנו חייב לנהוג בו כבוד⁷⁵, אף שלא למד ממנו כלום. אבל לקום אין מחוייב רק כשגדל גם בן משאר בני אדם.

וכן מצוה לקום מפני כל שיבה שהוא בן שבעים שנה, ואפילו הוא עם הארץ⁷⁶, ובלבד שלא יהיה רשע, שרשע לא צוהה התורה לכבדו, דרשע קלון יכוסה⁷⁷. והמחמיר לקום⁷⁸ מפני זקן בן 60 שנה כדברי האר"י ז"ל, תבא עליו ברכה.

מצוה לקום מפני אשה חכמה בחכמת התורה, וכן מפני אשה זקנה בגיל שבעים שנה, ומצוה זו נוהגת גם בנשים.

וכל שכן שיש לכבד אשה חכמה שפועלת ישועות, ומשפיעה ומדריכה את הנשים בטהרת המשפחה ושבת וכשרות, ששכרה הרבה מאד, ולכן מצוה לעודדה ולכבדה בראוי, שממנה יראו וכן יעשו⁷⁹.

חייבים לעמוד מלא קומה לזקן בשנים, ודלא כהאומרים שמספיק בהידור בעלמא, וכמו בן חייבים לעמוד מלא קומה מפני תלמיד חכם, ולא סגי בהידור⁸⁰.

מי שהוא זקן בשנים, ואין ידוע לנו אם הגיע לגיל שבעים שנה, צריך לעמוד מפניו מספק, שספק תורה להחמיר. ומכל מקום בספק אם הוא בן ששים אין צריך להחמיר.

וכן לגבי תלמיד חכם שספק אם הגיע להוראה הבקי ברוב התלמוד, בדברים הנוהגים למעשה ובעניני אבן העזר וחושן משפט, או לא, ספק דאורייתא לחומרא, וצריך לעמוד מפניו. אבל אם הוא אברך הלומד בכולל, ואינו יודע לפסוק הלכה, אין צריך לעמוד מפניו.

⁷⁵ יד אברהם שם

⁷⁶ זהו זקן אשמאי בגמ' לפי ר"ת ולא כרש"י דמפרש שהוא רשע. ט"ז שם ב

⁷⁷ לשון הלבוש שם

⁷⁸ יבי"א ח"ג חיו"ד סי' יג. ובה"ט חיו"ד סי' יג עמוד רצב, וביחודה דעת ח"ג (סי' ע), שהעיקר כדברי הגמ' והפוסקים שחייב הקימה לפני שיבה, הוא בזקן בן שבעים שנה, ולא כהמקובלים שכתבו שזהו מבין ששים ומעלה. ודלא כמי שחלק בזה. ושם הובאו דברי גדולי האחרונים שבכל מקום שיש מחלוקת בין הפוסקים והמקובלים הלכה כהפוסקים

⁷⁹ יחודה דעת ח"ג סי' עב עמוד רל

⁸⁰ ביע אומר חלק ג' חלק יורה דעה סימן יג אות ד'. יחודה דעת חלק ו' סימן נא עמוד רע

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

והחכמים ביניהם שאינם נהנים זה מזה, כל שגדול מחברו חייב לקום מפניו, אבל הגדול פטור מלעמוד מפני הקטן ממנו. וכיון שהיא מ"ע דאוריתא, משום ספק יש להחמיר ולחייב ולעמוד בשוין⁸¹. אולם הגדול בגיל לא יעמוד לפני ילד, אם שוין הם⁸².

ובודאי שיש מצוה וחובה על תלמידה לקום מפני מורתה, שלמדה תורה מפיה, ואסור לה לקרוא את מורתה מחנכתה בשמה הפרטי, אפילו בתוספת תואר "הגברת", אלא בתוספת תואר "מורתי". וכשהמורה נכנסת לאוטובוס, והתלמידה יושבת, צריכה לקום מפניה, ואם אין מקום פנוי לישיבה, עליה לתת לה את מקומה לשבת⁸³.

טז. יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור

ומדכתבה רחמנא תקום וְהִדְרָתָּ גבי הדדי והקדימה קימה להידור⁸⁴ אמרו רז"ל דמשמעותו גם כן הוא שאין מחייבין לעמוד מפניהם אלא בקימה שיש בה הידור, כלומר תקום מפניו שיהא ניכר בה שתהדר אותו בפני אחרים ואינך צריך לעמוד מפניו כשתראהו ממקום רחוק שאין ניכר לכל שתעמוד מפניו.

ואיזה היא קימה שיש בה⁸⁵ הדור הוא אומר זה ד' אמות, כמבואר להלן דף לג. שאז ניכר הדבר שמפניו הוא עומד⁸⁶, וזהו לו הידור. לפיכך אמרו מאימתי חייב לקום מפניהם משיגיע לתוך ארבע אמותיו, ואינו יושב עד שיעברו מכנגד פניו ויצא מד' אמותיו⁸⁷, ואם נשאר בד' אמותיו עד שיישב. ואין חילוק בין רוכב למהלך, שרוכב כמהלך דמי.

היושב באוטובוס ונכנס תלמיד חכם או זקן, והגיע סמוך אליו, תוך ד' אמותיו (כשני מטר) והוצרך לעמוד בפניו כפי הדין, והחכם או הזקן נשארו עומדים תוך ד' אמותיו, מאחר ואין מקום פנוי באוטובוס, צריך לתת לו את מקומו לשבת, ואינו רשאי לשבת

⁸¹ הן אמת דאיכא למיחש נמי לאידך גיסא דכשעומד מפניו מזולל בכבוד העומד ולדעתי כיון דגם הוא יעמוד מפניו ג"כ תו ליכא דררא דזילותא וכבוד חכמים ינחלו אדרבה. ראשון לציון שם

⁸² דבמציאות דיניק וחכים שלא הגיע למצות ואחד כבן ל' כבן מ' ושוין בחכמה נראה דכיון דכאשר יעמוד החכם לפני הילד יש חשש של ביזוי ואינו מסיר הזילותא כשיעמוד היניק גם הוא מלפניו אין להחמיר עליו לעמוד לפניו כיון שהוא חכם כמוהו וגדול ממנו בשנים פטור דשנים ג"כ מכריעי' להגדיל כבודו והו"ל גדול ממנו ופטור אבל היניק חייב לעמוד מפני האחר. ראשון לציון שם.

⁸³ יחזה דעת ח"ג סי' עב עמוד רל

⁸⁴ ולא כתבה מפני שייבה תהדר ותקום מפני זקן

⁸⁵ שו"ע ונו"כ שם ב

⁸⁶ מ"ז שם ג

⁸⁷ ביאור הגר"א שם ז וכמבואר סעי' יג שם גבי אב"ד

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כל זמן שהתלמיד חכם או הזקן נשארים עומדים⁸⁸. (ובאביו וברבו חייב לעמוד כמלא עיניו).

וכן הדין לגבי אשה חכמה או זקנה בת שבעים שנה ומעלה, כשם שצריך לעשות כן מפני זקן או תלמיד חכם⁸⁹.

וכן אם החכם⁹⁰ או הזקן עומדים במרחק יותר מארבע אמות מהיושב, (שהוא אדם בריא) ראוי לו לנהוג בזה לפני משורת הדין ולפנות לו את מקומו לשבת באוטובוס, שיש בזה גם כן מצות גמילות חסדים, ובפרט אם הוא בן תורה, שראוי לו לקיים דברי חז"ל שיהא שם שמים מתאהב על ידך. וכמו כן ראוי ונכון מאד לקום מפני אשה הנמצאת בחודשי הריונה, כשאין לה מקום לשבת באוטובוס, שיש בזה גם משום מצות גמילות חסדים, ובפרט בן ישיבה יעשה כן.

יז. יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור

מכיון שצריך שתהיה קימה שיש בה הידור⁹¹, אין עומדין מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ שבקימות אלו אין בהן הידור, ודוקא⁹² במרחץ בבית הפנימי שבני אדם הולכין שם ערומים ואין הידור בקימתם שם, אבל בבית החיצון שלבושים שם ויש הידור בקימתן צריכין לעמוד⁹³.

יח. יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך

הזהירה התורה⁹⁴ שאסור להעצים עיניו ממנו בעודנו רחוק ממנו, כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ד' אמותיו.

⁸⁸ ואם הוא חולה או נכה ח"ו שאינו יכול לעמוד באוטובוס, אנוס רחמנא פטריה.

⁸⁹ יחזה דעת ח"ג סי' עב עמוד רל

⁹⁰ יחזה דעת חלק ג' סימן עא עמוד רב

⁹¹ שו"ע ונו"כ שם ד

⁹² רמ"א שם

⁹³ כתב הלחם משנה בפ"ו מהלכות ת"ת שדין זה אפילו ברבו מובהק וע' בס' ארבעה טורי אבן על הרמב"ם שם שחולק עליו וסובר דדוקא ברבו שאינו מובהק או בשאר חכם או שיבה יש אלו דינים אבל ברבו מובהק שהוא בכלל מורא צריך לקום בפניו גם בבית המרחץ וכן באביו וגם מה שאין בעלי אומניות חייבים או רשאים לעמוד היינו דוקא מפני חכם או רבו שאינו מובהק אבל מפני רבו מובהק צריכים לעמוד. פ"ת שם ג

⁹⁴ שו"ע ונו"כ שם ג

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

דכתיב (שם) הִדְרֹתָ פָּנֵי זָקֵן וַיֵּרֶאֶת מַאֲלֵהָיָהּ אָנִי ה', כלומר תהדר פני זקן לקום מפניו, ואם באולי תערים ערמה ותעצים עיניך כדי שלא תעמוד מפניו כשיגיע זמן החיוב ושתוכל להשמט מפני הבריות שלא יחזיקוך כרשע ותאמר להם לא ראיתיו וידינוך לכף זכות שיאמרו אמת הוא שלא ראהו⁹⁵, על זה אמר הכתוב וַיֵּרֶאֶת מַאֲלֵהָיָהּ, כלומר זהו דבר המסור ללבו של אדם שאין הכל יודעין שלסתור ולבטל המצוה קא מכוין וידינוהו לכף זכות, אבל לפני קודשא בריך הוא גלויות כל מחשבות ויודע כל הנסתרות והוא ידע שלסתור ולבטל מצותו נתכוונת, לפיכך ויראת מלפניו ולא תעשה כן.

יט. מניין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת

כשם שהזהירה⁹⁶ התורה על העומדים שלא להערים ולעצום עיניהם כמו שהתבאר. כן הזהירה על החכם גם כן שלא להערים להטריח הציבור שיעמדו מלפניו, דכתיב שם זָקֵן וַיֵּרֶאֶת, כלומר גבי זקן יש גם כן דברים המסור ללבו לפיכך יירא מאלהיו ולא יעשה כן.

על כן אמרו שאין ראוי לחכם שיטריח על הצבור לכוין לעבור לפניו כדי שיעמדו מפניו, ולא אמרינן שאדרבה נכון לעבור על ידם לזכותם במצות קימה מפני שיבה ומפני כבוד התורה, אלא ילך בדרך קצרה כדי שלא ירבו לעמוד, ואם יכול להקיף הדרך שלא יעבור לפניו כלל, זכות הוא לו.

אולם זהו דוקא בזמן הש"ס, או במקומות שעוד היום יושבים על הקרקע או בכל מקום שיש טירחא, אבל במקום שיושבים על הספסלים ואין טירחא בדבר, אין קפידא מכל מקום לא יכוין לעבור לפניו כדי שיעמדו מפניו⁹⁷.

⁹⁵ דאי בשכבר הגיע לד' אמותיו אטו ברשיעי עסקינן, אלא בקודם שיגיע לד' אמותיו מיירי

⁹⁶ שו"ע ונו"כ שם ו

⁹⁷ ש"ך שם ד ועיין יבי"א ח"ד חיו"ד סימן יז